

SHQIPTARËT DHE ÇËSHTJA FETARE

Nuk ka dyshim se feja vazhdimisht ka luajtur rol të rëndësishëm në historinë e njerëzimit. Feja si botëkuptim jetësor ka ndikim të madh, në jetën e njeriut, si individ, në popull, histori, në traditë dhe në kulturë. Me fjalë të tjera në mbarë shoqërinë njerëzore shumëdimensionale. Ndjenja fetare është instinkt i natyrshëm te njeriu dhe ai u shfaq që nga kohët më të lashta. Historia nuk mban në mend një popull, i cili ka mundur të përparojë, nëse nuk është mbështetur në vlera shpirtërore të mbështetura në fenë dhe traditën e tij.

Deri para disa kohe në studimet interdisiplinore mbi religjionin vlerësohej se njerëzimi në fillim ishte politeist e më vonë erdhi deri te monoteizmi. Kjo tezë bie ndesh me interpretimet e librave të shpallura, Biblës dhe Kur'anit, sipas të cilave politeizmi do të ishte si pasojë e dekadencës fetare dhe devijimit të popujve nga rruga e drejtë. Sipas shumë hulumtimeve më të reja, sidomos në bazë të literaturës së vjetër dhe analizave antropoligjike ndër popujt primitivë, duket se kultivimi i fesë ka kaluar nëpër tri faza: monoteizmi si fazë burimore, pastaj vjen animizmi dhe politeizmi.¹

Në këtë drejtim për ne është me inters ta njohim ecurinë e çështjes fetare te populli shqiptar. Sipas hulumtimeve të shumta, ilirët nga aspekti fetar ishin politeistë, siç ishin edhe popujt fqinjë, dhe si hyjni kryesore kishin diellin në formë të llojlojshme si dhe shumë hyjnjëra.²

¹ *Ninian Suart, Religjije svijeta* (Enciklopedijski prirucnik), Zagreb, 1985, fq. 38.

² *Aleksandër Stipčević, Ilirët*, Prishtinë, 1980, fq. 188.

Për ta kuptuar sa më mirë gjendjen e tashme fetare shqiptare duhet ta shqyrtojmë mirë shvillimin e krishterizmit dhe islamizmit tek ne. Çështja e parë është kjo: përse, si dhe kur ilirët e pranuan krishterizmin? Si të gjithë popujt tjerë të atëhershëm, ashtu edhe ilirët e pranuan krishterizmin si afrim i njeirut me Zotin dhe me të afërmit, duke krijuar kështu bashkësi të re të themeluar kryesisht në dashuri, barazi, pa dallim moshe, gjinie, kombi, gjaku, tradite etj.

Hulumtimet dhe studimet e fesë tek ne janë ende në shkallën fillestare. Aty këtu kemi ndonjë vlerësim më tepër në nivel intuitiv, sipas njohurive të pakëta sipërfaqësore, shpeshherë edhe të ngarkuara me përcaktime, vlerësime ideologjike, politike e fetare pa ndonjë shqyrtim interdisiplinor dhe shkencor.³

Vlen të përmendim se kohëve të fundit në këtë aspekt janë bërë disa përpjekje nga Bashkësitë fetare të Kosovës, Maqedonisë dhe Shqipërisë për avansimin e çështjes fetare ndër shqiptarët. Bashkësia Islame e Kosovës gjatë periudhës 15-17 tetor 1992 organizoi në Prishtinë simpoziumin ndërkombëtar me titull: “Feja, Kultura dhe Tradita islame ndër shqiptarët”, punimet e të cilit u botuan në Prishtinë më 1995⁴. Një simpozium të ngjashëm, më tepër me karakter historik kombëtar, kishte organizuar një vit më herët Bashkësia Islame e Maqedonisë në Shkup, gjatë periudhës 20-22 dhjetor 1991 me titull “Shqiptarët e Maqedonisë”, punimet e të cilit u botuan në Shkup më 1994.⁵ Ndërsa me rastin e 2000 vjetorit të Krishterizmit, Konferenca Ipeshkvore e Shqipërisë kishte organizuar një simpozium ndërkombëtar në Tiranë prej 16-19 nëntor 1999, me titull “Krishterimi ndër shqiptarët”, punimet e të cilit u botuan në Shkodër në vitin 2000.⁶

Vlen të theksohet, se ndër shqiptarët deri më tash bartëset e vetme të jetës fetare janë bashkësitë fetare qofshin ato islame apo të krishtera. Institucionet tjera kombëtare deri më tani nuk kanë treguar ndonjë interesim të veçantë ndaj fesë dhe avansimit të saj. Për

³ Shih: *Drita* (reviste e Ipeshkvisë së Kishës katolike), Ferizaj, nr. 6/91, fq. 8.

⁴ *Feja, kultura dhe tradita islame ndër shqiptarët*, Prishtinë, 1995.

⁵ *Shqiptarët e Maqedonisë*, Shkup, 1994.

⁶ Shih: *Religjije svijeta*, fq. 15.

këtë vetvetiu shtrohet pyetja: Çfarë roli e rëndësie ka pasur dhe duhet të ketë feja te populli shqiptar. Kjo don shikuar nga shumë këndvështrime, në rend të parë nga ai historik, sociologjik, psikologjik, kulturorë dhe moral. “Askush s’mund ta kuptojë njerëzimin pa e kuptuar së pari fenë e tyre..., sepse feja përfshinë jetën e njeriut prej kohës më të lashtë”.⁷

Fjala fe do të thotë përrulje apo nënshtrim. Ky kuptim ndryshon sipas natyrës së fesë, normave të saja, mënyrës, se si shoqëria e shikon atë, si dhe rolit të saj në jetën shoqërore, mendore dhe politike.

Roli i fesë ndër shqiptarët

Nëse i bëjmë një vështrim rolit të fesë ndër shqiptarët, do të shohim se feja luajti rol pozitiv gjatë historisë. Për këtë meritë të veçantë kanë prisat e fesë, të cilët ishin në nivel të misionit të tyre dhe nuk lejuan keqinterpretimin e parimeve fetare.

Koekzistenca par excellence trikonfesionale ndër shqiptarët, e verifikuar me shekuj, me një ekumenizëm dhe dialog shembullor, është shtyllë e qytetërimit shqiptar. Multikonfesionaliteti është një proces i përfunduar historik, prandaj shqiptarët evropianë nuk kanë asnjë fije droje se mund të ballafaqohen me “thyerje” të reja dhe “konvertime” fetare. Fundja për shqiptarët, trikonfesionaliteti paraqet një begati të trashëgimisë shpirtërore dhe mendore. Nuk mund të mohohet roli i kulturës kristiane në krijimin dhe ruajtjen e individualitetit shqiptar të kulturës dhe gjuhës, siç nuk mund të mohohet roli i kulturës islame në ruajtjen e qenies kolektive shqiptare⁸. Për këtë, përkatësinë fetare ndër shqiptarët duhet konsideruar si vlerë civilizuese, kulturore, por edhe kombëtare, të cilën duhet kultivuar dhe avansuar në të gjitha shtresat e popullatës dhe këtu kontributin e tyre duhet ta japin të gjitha institucionet tona kombëtare.

Nuk ka dyshim, sundimi gjysëm shekullor komunist të shqiptarët e dëmtoi në një masë të madhe çështjen fetare sidomos në

⁷ Shih shënimin I.

⁸ Shih: *Zëri*, nr. 1564, 9 dhjetor 1995, Prishtinë, fq. 4.

Shqipëri. Për këtë me demokratizimin e saj, aty nxituan të jenë prezent misionarë nga të gjitha anët e botës, sepse konsidoeronin se Shqipëria ishte një terren i përshtatshëm për përhapjen e propagandës fetare, sepse aty shqiptarët kishin humbur identitetin fetar gjatë periudhës së regjimit komunist i cili bënte shpërlarjen e trurit nga besimet fetare dhe edukimin e popullit në frymën ateiste. Në këtë mënyrë ateizmi iu hakmorr popullit shqiptar dhe po i hakmerrret edhe sot e kësaj dite. Ende janë të freskëta pamjet e vërshimit të ambasadave të huaja në Tiranë si dhe fluksi i madh i refugjatëve shqiptarë, dëshira e vetme e të cilëve ishte ta lëshojnë Shqipërinë dhe ta marrin botën në sy. Nga kjo situatë më së shumti përfitoi Kisha Ortodokse greke. Meqenëse Greqia ishte vendi më i afërt i Shqipërisë dhe fluksi më i madh i emigrantëve shqiptarë ia mësyu Greqisë, ndërsa në fronin e Kishës Ortodokse Shqiptare që nga viti 1992 u vendos Anastas Janullatosi. Filloi konvertimi i shqiptarëve në ortodoksizëm si dhe ndërrimi i emrave të emigrantëve shqiptarë si kusht i domosdoshëm për leje qëndrimin e tyre në Greqi⁹. E tërë kjo fushatë bëhej në mënyrë të hapur dhe askush nuk reagoonte, edhe pse kjo binte ndesh me Kartën e Kombeve të Bashkuara si dhe të gjitha konventat ndërkombëtare si dhe ata të Bashkësisë Evropiane, anëtare të cilës është edhe Greqia. Mu për këtë kohëve të fundit në shtypin shqiptar janë lansuar disa zëra, të cilët kërkojnë një regjistrim të ri të popullatës në të cilin do të evidentohet edhe përkatësia fetare. Përqindjen tradicionale të përkatësisë fetare ndër shqiptarët, disa vite me parë, e ka mohuar edhe shkrimtari ynë Ismail Kadare, duke shprehur mendimin e tij se ajo duhet të jetë pesëdhjetë me pesëdhjetë apo ajo e krishterë duhet të jetë më e lartë se ajo muslimane.¹⁰

Këtu vlen të përmendim se qeveria shqiptare bëri në këtë aspekt gabim kardinal me shpalljen e bektashizmit fe të katërt në Shqipëri, gjë që nuk përputhet me realitetin dhe ky hap i gabuar

⁹ *Bujku*, 15 korrik 1995, Prishtinë, f. 5.

¹⁰ *Koha*, nr. 78, 1995, Prishtinë, f. 25.

hap rrugën për shpallje të feve tjera, sikur bektashizmi e që askund në botë nuk trajtohen si fe që kanë ekzistuar në trojet shqiptare.

Nuk mund të mohohet fakti se polarizimet fetare kohë pas kohe ishin prezente, në mënyrë të veçantë në shtyp qoftë ai i përditshëm apo periodik. Mirëpo, ato polemika ishin në nviell të një dialogu intelektual dhe kishin të bënin me rolin dhe kontributin e akcilitës fe dhe liderëve të saj për çështjen kombëtare e kulturore në rrethana të caktuara. Normalisht secili ta mbronte tezën e vet nga pikëpamja e këndvështrimit të vetë, duke respektuar besimin dhe traditën fetare të njëri tjetrit.

Shqiptarët në të kaluarën patën një traditë të shkëlqyer të tolerancës fetare për çka na kishin lakmi edhe shumë popuj të botës. Sa do të ruhet ky koncensus fetar i trashëguar shekuj me radhë dhe kjo traditë, mbetet ta vërtetoj koha, e ajo është dëshmitari më i mirë.

Mr Qemajl Morina

Albanians and religion

s u m m a r y

Religion has continuously played an important role in the history of humanity and the Albanians, as a civilized population have shown special respect towards religious beliefs. The par excellence tri confessional co-existence among the Albanians verified through centuries, represents a pillar of the Albanian civilization. Multi confessionality is a completed historical process, therefore the European Albanians do not fear at all that they may be facing nw "changes" and religious " conversions". At last, tri confessionality represente prosperity of the spiritual inheritance. Due to this, the religious background among the Albanians should be considered as a civilized and cultural value and, even national,

Mr. Qemajl Morina

which shall be cultivated and advanced among all the population classes, for which all our national institutions should give their contribution.

In the past, the Albanians had an excellent tradition for tolerance, and many nations of the world envied us for this.